

Скрозь заслону часу

Пецярбургская газета «Новое время» аб праблемах развіцця Паўночна-Заходняга краю Расійскай імперыі ў сярэдзіне XIX стагоддзя

Пётр ДАРАШЧОНАК,
кандыдат філалагічных
наук, дацэнт

Імя Адама Кіркора добра вядомае ў журналістыцы сярэдзіны XIX стагоддзя. Ён быў выдаўцом і рэдактарам альманахаў «Radegast» (1843), «Pamiętniki Umysłowe» (1845–1846), «Teki Wileńska» (1857–1858), «Na dziś» (1872), «Teki Krakowska» (1884), газет «Kurjer Wileński» (1860–1865) і «Новое время» (1868–1917). Апошняе выданне займае ў гэтым пераліку асаблівае месца. На старонках рускамоўнай газеты А. Кіркора паўстае публіцыстам, які самааддана працаваў на карысць сваёй Бацькаўшчыны, не зважаючы на крытыку і пагрозы апанентаў з розных палітычных лагераў, ігнаруючы нават верагоднасць уласнага фінансаванага банкруцтва.

Паводле меркавання літаратуразнаўца І. Запрудскага, у віленскі і варшаўскі перыяды выданні А. Кіркора ўжо «мелі рэгіянальны літоўска-беларускі характар, тэматычна былі звязаны з грамадскімі і культурнымі праблемамі мясцовага жыцця, абуджалі ў чытачоў пачуццё патрыятызму і ў пэўнай ступені накіроўвалі развіццё літаратуры ў краі. Пішучы папольску і па-руску (па няпэўных звестках, і па-беларуску), ён лічыў сябе ліцвінам, у адной з публікацый назваў сябе „не прыроджаным палякам, а беларусам“» [1].

У адпаведнасці з высокім статусам сталічнага выдання рэдактары-выдаўцы А. Кіркора і М. Юматаў імкнуліся ўсебакова адлюстроўваць на старонках «Новаго времени» не толькі ўнутранае жыццё Расійскай імперыі, але і міжнародныя падзеі. Газета выходзіла ў Санкт-Пецярбургу на працягу амаль пяці дзесяцігоддзяў, і менавіта навукоўцу і літаратару А. Кіркору і М. Юматува выпала роля першапраходцаў у асвятленні вострых праблем заходніх расійскіх губерняў. Атрымаўшы 21 кастрычніка 1867 года дазвол, яны пачалі выпускаць газету з 2 студзеня 1868 года. Выданне ліберальнага напрамку, якое мела праграму палітычнай і літаратурнай газеты, выходзіла 5 разоў на тыдзень на чатырох старонках, а з 1 студзеня 1871 года – штотдзённа.

Асобныя расійскія аўтары сёння схіляюцца да думкі, што А. Кіркора заснаваў газету для падтрымкі палякаў, якія зазналі ганенні пасля паўстання 1863–1864 гадоў. Яго, зразумела, не магло не хваляваць складанае становішча Польшчы ў другой палове XIX стагоддзя. Але не менш турбавалі і праблемы развіцця беларуска-літоўскага і ўкраінскага рэгіёнаў. Так, напрыклад, у

ПРА АЎТАРА

ДАРАШЧОНАК Пётр Леанідавіч.

Нарадзіўся ў 1953 годзе ў в. Самсоны Сенненскага раёна Віцебскай вобласці. Скончыў факультэт журналістыкі БДУ (1979). Працаваў рэдактарам газеты «Советский медик» (Мінскага дзяржаўнага медінстытута), намеснікам адказнага сакратара, в.а. загадчыка аддзела гаспадаркі газеты «Вечерний Минск».

З 1991 года – выкладчык кафедры гісторыі журналістыкі журфака БДУ. У 1996 годзе – дэкан факультэта журналістыкі БДУ, у 1997–1998 гадах працаваў кіраўніком прэс-службы Белдзяржуніверсітэта. У 1998–2014 гадах – загадчык кафедры гісторыі журналістыкі факультэта журналістыкі БДУ (цяпер – Інстытут журналістыкі БДУ), з 2014 года – дацэнт кафедры гісторыі журналістыкі і менеджменту СМІ.

Кандыдат філалагічных навук (1993), дацэнт (1997).

Аўтар больш як 80 навуковых работ.

Сфера навуковых інтарэсаў: праблемы беларускай дзяржаўнасці ў публіцыстыцы XIX–XX стагоддзяў.

№ 8 за 12 студзеня 1868 года быў апублікаваны артыкул, прысвечаны праблеме абрусення насельніцтва Паўднёва-Заходняга краю.

Выхад газеты «Новое время» быў станоўча ўспрыняты ў Вільні перадавай інтэлігенцыяй, якая лічыла шкодным далейшы працяг рэпрэсіўнага курсу віленскіх генерал-губернатораў М. Мураўёва і яго пераемніка К. фон Каўфмана. У карэспандэнцыі «Из Северозападнаго края» выказваліся спадзяванні на тое, што газета будзе падтрымліваць мясцовыя палітычныя эліты ў наладжванні супрацоўніцтва з расійскімі ўладамі: «Да настанет же новое время и да будет ваш орган посильным его поборником. Иная задача для нас немислима» [2]. Ананімны аўтар публікацыі з Гродна, безумоўна, быў выразнікам той часткі грамадскасці Віленскага краю, якая марыла вывесці вялікі нацыянальны рэгіён са стану шматгадовай нестабільнасці, даць яму шанц развівацца культурна і маральна, вырашыць эканамічныя, канфесійныя, адукацыйныя і іншыя праблемы.

Лібералізацыю ўрадавага курсу ў дачыненні да польскай грамадскасці Паўночна-Заходняга краю, якая пачалася ў другой палове 1860-х гадоў, варожа ўспрынялі расійскія кансерватары. А. Кіркор імкнуўся паказаць чытачу ўсе складанасці рэлігійнага жыцця беларуска-літоўскага краю ў часы Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай. Адною з няпростых для насельніцтва Віленскага павета была праблема пераходу ў праваслаўе жыхароў рымска-каталіцкага веравызнання асобных скасаваных прыходаў. «В числе этих р.-католиков оставались некоторые из бывших униатов, не перешедшие в православие; были и такие, кои и после этого совращены из православия в латинство, – адзначалася ў перадавым артыкуле «Нового времени». – Этых людзей признано необходимым возвратить в православие. Но при этом возвращении так называемая клерикальная партия не всегда держалась умеренности и той благоразумной сдержанности, которыми всегда отличалось наше православное духовенство в делах совести» [3].

А. Кіркор добра ведаў гісторыю каталіцкага касцёла ў Беларусі і Літве і адзін з першых звярнуў увагу на негатыўныя наступствы скасавання ў краі кляштароў і касцёлаў, якія прыстасоўваліся пад крамы, цэйхаўзы, казармы і нават турмы: «Грустно смотреть на такие развалины; но еще грустнее станет, когда подумаешь, какой вред они приносят западному краю... В большинстве случаев народ и теперь... так же уважает костелы, как уважал их прежде, находясь в униии, и привыкая смотреть на развалины храмов, он незаметно привыкает к религиозной апатии. С упадком же религиозного чувства у простолюдинов ослабевает и нравственность – основа гражданского благоустройства. Таким образом православие наживает врагов и подрывает свои силы» [4]. Ці не лепш было б, задаваўся пытаннем аўтар, знайсці больш вартае прымяненне былым кляштарам і касцёлам, каб не зневажаць пачуццёў вернікаў?

Газета «Новое время» не стала ўбаку і ад вострых праблем міжнацыянальных адносін, паслядоўна адстойваючы раўнапраўе грамадзян Расійскай імперыі незалежна ад іх нацыянальнасці. Разглядаючы пытанне аб будучай гарадской рэформе, А. Кіркор у адным з перадавых артыкулаў звяртаў увагу чытачоў на дыскрымінацыйныя падыходы ў дзейнасці мясцовых уладных структур: «Некоторые комиссии в основание разделения обывателей на разряды или отдельные категории полагают национальность. Так, в городах западной и южной России в особый разряд поставлены евреи; в Керчи – греки; в Астрахани – армяне и татары; в Бендерах – молдаване. Иные комиссии совсем устраниают евреев от участия в общественных делах, при-

знавая членами городского общества одних христиан» [5].

Дэмакратычныя выданні Санкт-Пецярбурга і Масквы аказвалі значны ўплыў на фарміраванне поглядаў часткі расійскай грамадскасці, якая па-рознаму ўспрымала праблемы рэфармавання адукацыі. Думкі А. Кіркора аб шляхах развіцця народнай адукацыі ў Паўночна-Заходнім краі былі ў многім сугучнымі з публікацыяй ананімнага аўтара пад псеўданімам «Виленский старожил» у № 18 «Московских ведомостей» за 1868 год. Распачатае М. Мураўёвым стварэнне рускіх школ не атрымала далейшага працягу з-за дапушчаных грубых памылак, адсутнасці разумення таго, што за моладдзю будучыня, што справа выхавання падрастаючага пакалення павінна пастаянна знаходзіцца ў цэнтры ўвагі кіраўніцтва паўночна-заходніх губерняў. Так, у № 26 газеты «Новое время» ад 6 лютага 1868 года сцвярджалася: «Формалистика, непонимание народного духа и быта крестьян, стеснения всякого рода и, главное, грубость и безнравственность многих из наставников, беспечность ревизоров произвели то, что число народных школ значительно уменьшилось и тысячи воспитывавшихся оставили школы» [6].

А. Кіркор з горыччу пісаў на старонках газеты і аб няўдалых выніках «разбору шляхты». Звольненых са службы былых чыноўнікаў каталіцкага веравызнання, арандатараў, сагнанных з зямлі, дробнапамесных шляхціцаў напаткаў лёс «пралетарыяў» без будучыні, бо ўсім ім, зыходзячы з новых расійскіх парадкаў, па рэлігійна-палітычных прычынах не знайшлося адпаведнага месца: «В западных губерниях еще со времен владычества Польши образовался значительный класс так называемых посессоров, т.е. арендаторов имений... При отдаче имений в аренду никаких вероисповедных исключений никогда не существовало. Впоследствии образованы фермы... Получив такую ферму в аренду на 25, 45 и даже 90 лет, по формальному контракту, арендатор считал ее почти своею собственностью и вложил в нее весь свой

наличный капитал. Другие с этой целью делали даже значительные займы. Арендатор строил дома, хозяйственные заведения, разводил скот, покупал земледельческие орудия и т.п. После 1863 года все эти арендаторы под разными предлогами, прямого или косвенного участия в восстании, засвидетельствования чиновников ведомства государственных имуществ о недостаточной заботливости в ведении хозяйства, а более того, по подозрению в неблагонадежности в политическом отношении, – лишены права содержать отданные им по контрактам фермы. В то же время они, конечно, лишились и капиталов, истраченных на ведение ферм» [7].

Апрача катэгорыі арандатараў, у ролі нядобранадзейных членаў тагачаснага грамадства апынуліся і маладыя людзі, якія пасля падзей 1863–1864 гадоў добраахвотна вярнуліся з паўстанцкіх атрадаў. Пазбаўленыя права ўдзельнічаць у грамадскай дзейнасці, яны ўтварылі вялікую групу людзей (каля 100 тыс. чалавек у заходніх губернях. – *Заўвага аўтара*) без пэўных заняткаў і ўсялякіх сродкаў да існавання. Прычым гэтая армія беспрацоўных не толькі не змяншалася, але і расла, бо кожны год значная колькасць маладых людзей заканчвала навучальныя ўстановы, але на службу іх не прымалі. Да таго ж у краі адчуваўся недахоп механікаў, архітэктараў, каморнікаў і інш. Бо асвоіць гэтыя прафесіі і наогул навучыцца розным рамёствам не было магчымасці.

Рэдакцыя «Нового времени» задавалася пытаннем: чаго можна чакаць ад людзей, якія трапілі ў такія неспрыяльныя ўмовы? Прапановы А. Кіркора, выказаныя на старонках газеты, былі ўзважанымі і канкрэтнымі: не лічыць усіх без выключэння чыноўнікаў-каталікоў шкоднымі і небяспечнымі па службе, спыніць ганебную практыку пераходу маладога пакалення са школьнай лаўкі непасрэдна ў так званыя пралетарыят, замест чаго паставіць на належны ўзровень выхаванне маладых, каб яны станавіліся на шлях сумленнай працы і былі карыснымі грамадзянамі для краіны.

Не абмінула ўвагай рэдакцыя і праблему русіфікацыі беларуска-літоўскага краю. Перадавы артыкул на старонках газеты «Новое время» ў канцы лютага 1868 года стаў адказам на лісты грамадскіх дзеячаў краю, якіх хвалявала існуючае становішча.

Улічваючы, што і ў тагачасным расійскім грамадстве не было адзінства ў падыходах да вырашэння гэтага пытання, А. Кіркор пісаў: «Мы до сих пор хорошо не понимаем, что значит обрусение края. Об этом в последние четыре, пять лет, многое было высказано в нашей периодической прессе. Мнения крайней партии сходятся к тому, что обрусение края невозможно без перехода всех р.-католиков в православие, без усвоения ими русской речи, русских нравов, обычаев. Другие прямо высказывали, что кто не православный, тот не русский. Были и такие, кои предлагали надежным средством обращения в православие – поручить это дело жандармским командам, мировым посредникам, акцизным надзирателям и полиции, ручаясь, что при их содействию обращение в православие может совершиться в три года. Более усердные требовали еще более усердного отречения: перемены фамилий с польскими окончаниями на -ский, совершенного уничтожения польских книг и замены их русскими и истребления всех памятников, напоминающих польское владычество в крае» [8].

Палітыку прымусу, якую падтрымлівала пэўная частка расійскай грамадскасці, рэдакцыя лічыла неэфектыўнай і памылковай. Спасылаючыся на гістарычны вопыт, газета сцвярджала, што рэпрэсіўнымі сродкамі нельга знішчыць стваральнай працы стагоддзяў. Жыхароў рымска-каталіцкага веравызнання, якія карысталіся польскай ці літоўскай мовай, у заходніх губернях налічвалася больш за два з паловай мільёны. І прымусіць іх перамяніць веру і мову за два-тры гады, на погляд рэдакцыі, было справай неймавернай, ненатуральнай.

«Мы постоянно повторяем, – адзначала газета, – что это край русский; поэтому самому нельзя же оставлять его

целые годы в таком положении, нельзя допускать, чтобы производительность в нем с каждым днем уменьшалась, чтобы люди, лишённые куска насущного хлеба, лишённые и средств его зарабатывать, доходили до отчаяния. Придя к сознанию, что это край русский, что все в нем должно быть русское, не одни административные власти, но и само общество должно содействовать такому умиротворению, должно воздвигнуть непреодолимую стену против новых покушений, преградив все пути к распространению новых козней и возбуждению к волнениям... Достижение целей, указанных нами, именно и есть обрусение края, составляющее задачу правительственных стремлений, обширное поле деятельности для истинно любящих свое отечество русских людей» [8].

Звесткі аб назначэнні новым віленскім генерал-губернатарам А. Патапава паслужылі А. Кіркору інфармацыйнай нагодай, каб прыцягнуць увагу чытачоў «Нового времени» да нявырашаных грамадска-палітычных, рэлігійных і гаспадарчых праблем Паўночна-Заходняга краю. У невялікай заметцы, змешчанай пад рубрыкай «Внутренние известия», газета пісала: «Нелегкий труд предстоит новому генерал-губернатору Сев.-зап. края. Пора карательных мер миновала. Польский элемент вынужден отказаться от своих надежд и в полном бессилии преклониться перед Россией. Является другая задача: организовать этот русский край, излечить его язвы, сделать его живым, здоровым, плодоносным членом общего русского отечества, избегая вместе с тем, тех ошибок прошедшего времени, которые породили предрассудок, будто процветание края связано с процветанием враждебного нам полонизма. Борющиеся в настоящее время в крае экономические силы представляют в высшей степени аномальное явление. Увеличивающаяся в ненормальной степени тяжесть контрибуций, исключительно идущих на содержание многочисленного административного состава, едва ли пропорциональное с действительной потребностью управления, ложится на

▲ Адам Кіркор

польское землевладение без всякого различия между виновными, подозреваемыми и невинными» [9].

Больш падрабязна газета «Новое время» закранала нявырашаныя праблемы беларуска-літоўскага краю ў перадавым артыкуле, надрукаваным у № 46 за 5 сакавіка 1868 года: «Генерал-адъютант Потапов на днях отправляется в Вильно, чтобы вступить в управление краем. Край этот простирается на 265,353 кв. версты с населением составляющим 5,512,917 об. пола душ. Жители эти состоят из кривичей, белоруссов, малоруссов, черноруссов и великоруссов (около 3,526,108 чел.), литовцев и жмудинов (1,175,973), латышей (139,028), татар (6,552), караимов (950 чел.) и евреев (609,306). Кроме того иностранцев считается до 63 000. По вероисповеданиям здесь 2,647,878 православных, 83,275 старообрядцев, 2,108,065 р.-католиков, 68,000 лютеран и протестантов. По сословиям: дворян 314,490, городских жителей 565,915, сельских жителей 4,658,531.

После усмирения мятежа, в 1863 и 1864 г., подняты были в крае весьма разнообразные, всесторонние вопросы, кои не могли быть разрешены в такое короткое время... Новым приобретателям имений надобно устроиться, некоторые из них нуждаются в деньгах на первоначальное обзаведение, на приобретение инвентарей, как известно, распроданных прежними владельцами. Приобретение это, в настоящее время года, сопряжено с большими затруднениями. В некоторых имениях нет даже зерна для будущего посева, а цены теперь очень высоки. Многие из проданных имений были обременены долгами; вырученных от продажи денег, в некоторых случаях, далеко недостаточно на уплату этих долгов» [10].

Аўтар звяртае ўвагу і на незадавальняючае рэлігійнае становішча. Ён выкарыстоўвае факты з газеты «Голос» аб грубых дзеяннях мясцовых улад супраць каталіцкіх вернікаў у Сакольскім павеце, спробах сялян з усіх беларуска-літоўскіх губерняў дабіцца рашэння ў Вільні і Пецярбургу аб вяртанні ў каталіцтва. Каб спыніць хваляванні насельніцтва, у не-

каторых каталіцкіх вёсках у кастрычніку 1867 года былі размеркаваны на пастой ваенныя фарміраванні. Пры такіх падыходах, адзначаў карэспандэнт «Голоса», «мы, пожалуй и опять сами же вызовем мятеж; но при этом встретимся в лесу уже не с одною шляхтою, но и со всем католическим населением» [10].

Прэса Санкт-Пецярбурга і Масквы ў цэлым даволі прыхільна сустрэла назначэнне А. Патапава на пасаду віленскага генерал-губернатора. На старонках «Нового времени» прыводзіліся найбольш цікавыя вытрымкі з «Биржевых Ведомостей», «Санкт-Петербургских Ведомостей», «Петербургской газеты» і іншых выданняў. «Карательные, принудительные средства уже потому бессильны в принудительных видах, – адзначала газета «Русские Ведомости» (Масква), – что они падают исключительно на лица, скорее ожесточая отношения, нежели примиряя их. Кулак плохое средство соглашения... В деле организации Северо-западного края существуют другие факторы, более действительные, и в числе их на первый план может быть поставлено усиленное старание поднять уровень образованности в низшем и среднем сословиях тамошнего населения» [11].

З першых дзён існавання газеты «Новое время» рэдакцыі даводзілася палемізаваць з кансерватыўнымі выданнямі, якія актыўна шукалі ў яе матэрыялах «польскі» след. За публікацыю карэспандэнцыі з Варшавы газета «Голос» (1868, № 100) назвала газету А. Кіркора і М. Юматава польскай. Рэдактар, адстойваючы права на ўласнае бачанне сітуацыі ў прывіслінскіх губернях (ужываецца як сінонім «польскіх губерняў»), даў у адным з перадавых артыкулаў вычарпальны адказ сваім апанентам: «Мы обязаны себя считаем сказать раз навсегда, что наша газета не польская, а русская и не намерена никогда быть нерусскою... Мы выше всего ценим справедливость и... вовсе не желаем, чтобы русские по отношению к полякам заявили способы действия, подобные тем, какие в оное время употребляли иезуиты в отношении малоруссов и белоруссов... Наша

газета русская, хотя она никогда не пожелает, подобно «Голосу», истребления польских исторических памятников... Наша газета русская, хотя она никогда не будет разделять с «Голосом» выраженного (в № 98) мнения, что католиков не следует считать преданными России и что они должны толпами переходить из латинства в восточное православие... Наша газета русская, и мы искренне хотели бы, чтобы язык русский сделался известным и распространенным между поляками до того, чтобы каждый учащийся мог свободно говорить и писать на нем». У гэтай жа публікацыі А. Кіркор выразна сфармуляваў і грамадскае крэда выдання: газета можа не падзяляць пазіцыі няштатных аўтараў, але лічыць магчымым іх друкаваць для «прямога, іскренняга, свабоднага выражэння мыслей» [12].

Вялікадзяржаўная палітыка русіфікацыі ў дачыненні да палякаў, украінцаў, беларусаў і літоўцаў не супадала з праграмнымі поглядамі газеты «Новое время», скіраванымі на захаванне нацыянальных інтарэсаў народаў былой Рэчы Паспалітай. А. Кіркор быў прыхільнікам самавызначэння беларускага народа і адстойваў яго права на самастойнае развіццё, аб чым неаднаразова пісаў у рэдакцыйных артыкулах. Будучыня беларускага народа звязвалася рэдактарам і вучоным з рэалізацыяй ідэі незалежнага існавання.

Каменем спатыкнення рэдакцыі газеты «Новое время» і расійскай адміністрацыі сталіся дыяметральна процілеглыя погляды на вырашэнне грамадска-палітычных, гаспадарчых, рэлігійных праблем тэрыторыі этнічнай Польшчы. А. Кіркор, не зважаючы на чыны і званні, жорстка крытыкаваў метады работы адміністратараў, якія прывыклі «более к фронтовой службе, а не к гражданскому управлению краем»: «При разумной и беспристрастной администрации в Царстве Польском могла быть введена немедленно система равноправности этого края с прочими русскими провинциями при даровании ему свободы печати, земских учреждений, городско-

▲ Будынак рэдакцыі газеты «Новое время» ў Санкт-Пецярбургу

го самоуправления, суда присяжных... Эти уступки в пользу жителей Царства Польского могут быть сделаны с полным доверием, но только при значительно измененном личном составе в администрации края. Он сразу бы вывел край из того несчастного перепутья, в котором он находится... Почти вся настоящая администрация Царства Польского состоит из лиц военных, имеющих весьма слабое понятие о своих нелегких обязанностях» [13].

Прапановы газеты «Новое время» па паляпшэнні грамадска-палітычнага, адміністрацыйнага і гаспадарчага становішча губерняў, утвораных на былых землях Польшчы і ВКЛ, звесткі пра злоўжыванні чыноўнікаў выклікалі незадавальненне ў вышэйшых урадавых колах. Супраць газеты А. Кіркора, які спачуваў усяму прагрэсіўнаму і гуманнаму, талерантнасці рэлігій, адстойваў раўнапраўе ўсіх грамадзян незалежна ад паходжання, прызнаваў за жанчынамі і ніжэйшымі станами ўсе правы, пратэставаў супраць невуцтва і самавольства, распачаліся карныя меры. 27 лістапада 1868 года Галоўнае ўпраўленне па справах друку аб'явіла выданню А. Кіркора і М. Юматава першае папярэджанне з наступнай фармулёўкай: «Принимаю внимание, что в газете «Новое время» неоднократно появлялись резкие и неприличные отзывы и суждения о действиях управления в Царстве Польском

и западных губерниях, как в передовой статье № 210 и других, и что в той же газете постоянно перепечатаются из иностранных изданий превратные и даже враждебные толки о высших правительственных лицах и положений дел в нашем отечестве, как в № 232 в статье под рубрикой «Иностранные известия» [14, с. 82].

14 сакавіка 1869 года за фельетон «Арабески общественной жизни», змешчаны ў № 46 газеты «Новое время» за 8 сакавіка, у якім знайшлі месца «резкие порицания семейного быта в современном его положении и неприличные суждения о достаточных классах с враждебным сопоставлением оных с классами неимущими и что вообще в названной газете допускаются резкие и неприличные отзывы и суждения о различных предметах нашего общественного быта и правительственного строя», рэдакцыі газеты «Новое время» было аб'яўлена другое папярэджанне [14, с. 82–83].

У снежні 1870 года міністр унутраных спраў Расійскай імперыі А. Цімашаў забараніў продаж газеты ў розніцу, а 25 студзеня 1871 года выданню вынеслі трэцяе папярэджанне за перадавыя артыкулы ў № 18, 22, 23 і 25, паколькі «обнаружилось крайне вредное направление этой газеты» [14, с. 93]. Пры гэтым выпуск выдання быў спынены на шэсць месяцаў. А. Кіркор выдаў 28 сту-

дзень 1871 года апошні № 27 і ўзяўся за ліквідацыю сваёй выдавецкай справы. Пасля гэтага ён з'ехаў у Кракаў, які тады належаў Аўстра-Венгрыі.

Такім чынам, выхад у 1868–1871 гадах газеты «Новое время» стаў прыкметнай з'явай у журналістыцы канца 1860-х – пачатку 1870-х гадоў. Рэдакцыйны калектыў на чале з вопытным рэдактарам і публіцыстам А. Кіркорам імкнуўся ўзняць і ўсебакова асэнсаваць праблемы грамадска-палітычнага, культурна-нацыянальнага і рэлігійнага жыцця Паўночна-Заходняга краю пасля паўстання 1863–1864 гадоў. У час, калі беларуска-літоўскія землі знаходзіліся на ваенным становішчы, а магчымасці мясцовай прэсы былі жорстка абмежаваныя цензурай, пецябургская газета «Новое время» была адзінай даступнай крыніцай інфармацыі і публіцыстычнай трыбунай для тых, каго хвалявала будучыня заходніх губерняў. У многіх публікацыях гэтага выдання закраналіся праблемы цяжкага эканамічнага становішча краю, выкліканага разбурэннем сельскай гаспадаркі і ўціскам прадстаўнікоў шляхты каталіцкага паходжання з боку расійскай адміністрацыі.

Газета звярталася да цэнтральных і мясцовых улад з прапановамі аб устанавленні ў краі цвёрдых парадкаў, звязаных з адменай дыскрымінацыі ў дачыненні да каталікоў, прадстаўнікоў яўрэйскай нацыянальнасці, аб арганізацыі прафесійных вучылішчаў (ці школ) для моладзі, неабходнасці прыняцця ўзважаных рашэнняў у справе арганізацыі земстваў, мясцовага самакіравання, пашырэння свабоды друку і талерантных адносін да неправаслаўных рэлігійных канфесій. У процівагу палітыцы русіфікацыі праграмай выдання дэкларавалася захаванне нацыянальных інтарэсаў народаў былой Рэчы Паспалітай. Пазіцыя выдання фарміравалася ў шырокім дыяпазоне аўтарскіх думак і меркаванняў па важнейшых грамадска-палітычных і эканамічных праблемах развіцця беларуска-літоўскага краю і этнічных польскіх зямель. ▀

ЛІТАРАТУРА

1. Запрудскі, І. «Заваяваць сабе свабоду...». Адам Кіркор (1818–1886) / І. Запрудскі // Настаўніцкая газета. – 2002. – 7 верасня.
2. С.С. Из Северозападнаго края / С.С. // Новое время. – 1868. – № 9. – 13 январа.
3. С.-Петербург, 29-го январа [Передовая] // Новое время. – 1868. – № 21. – 30 январа.
4. С.-Петербург, 26-го февраля [Передовая] // Новое время. – 1868. – № 43. – 1 марта.
5. С.-Петербург, 5-го февраля [Передовая] // Новое время. – 1868. – № 25. – 5 февраля.
6. С.-Петербург, 5-го февраля [Передовая] // Новое время. – 1868. – № 26. – 6 февраля.
7. С.-Петербург, 19-го февраля [Передовая] // Новое время. – 1868. – № 36. – 20 февраля.
8. С.-Петербург, 26-го февраля [Передовая] // Новое время. – 1868. – № 41. – 27 февраля.
9. Внутренние известия // Новое время. – 1868. – № 43. – 1 марта.
10. С.-Петербург, 4-го марта [Передовая] // Новое время. – 1868. – № 46. – 5 марта.
11. С.-Петербург, 11-го марта [Передовая] // Новое время. – 1868. – № 51. – 12 марта.
12. С.-Петербург, 18-го апреля [Передовая] // Новое время. – 1868. – № 76. – 19 апреля.
13. С.-Петербург, 25-го октября [Передовая] // Новое время. – 1868. – № 210. – 26 октября.
14. Периодическая печать и цензура Российской империи в 1865–1905 гг. Система административных взысканий: справочное издание. – СПб.: Издательство «Нестор-История», 2011. – 412 с.